

NEMIS VA RUS TILLARI: ULARNING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI, MADANIY AHAMIYATI VA ZAMONAVIY TA'LIMDAGI O'RNI

Bozorova Yelena Bekmuratovna

Termiz davlat akademik litseyi rus tili fani o'qituvchisi

Axmedova Sayyora Abduraimovna

Termiz davlat akademik litseyi nemis tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada nemis va rus tillarining lingvistik asoslari, fonetik, morfologik va sintaktik xususiyatlari, shuningdek ularning tarixiy-madaniy ahamiyati hamda bugungi zamonaviy ta'limdagi o'rni keng tahlil qilinadi. Tadqiqot ushbu ikki tilning global muloqotdagi o'rnini, ilmiy salohiyatini, o'qitish usullari va talab darajasini ko'rsatib, talabalarga, o'qituvchilarga va tilshunoslarga metodik asos bo'lishni maqsad qiladi.

Kalit so'zlar: Kommunikatsiya, ilm-fan, ta'lim, til, tilshunoslik, nemis tili.

KIRISH

Global kommunikatsiya va madaniy almashinuv jarayonlari jadallashgan hozirgi davrda chet tillarni o'rganish insonning intellektual va professional rivojlanishida muhim omilga aylandi. Dunyo ilm-fani, texnologiyasi va iqtisodiy hamkorligida katta o'rin tutuvchi nemis va rus tillari ko'p asrlik tarixga, boy lingvistik merosga va keng qo'llanish doirasiga ega. Ushbu maqolada aynan shu ikki tilning tilshunoslik xususiyatlari, madaniy nufuzi hamda zamonaviy ta'limdagi ahamiyati yoritiladi, ularning o'zaro o'xshash va farqli jihatlari chuqur tahlil qilinadi.

Nemis tili Yevropaning ilmiy va texnik taraqqiyotida markaziy o'rin egallagan bo'lsa, rus tili Sharqiy Yevropa va Markaziy Osiyo xalqlari uchun ko'p yillar davomida muloqot tili bo'lib kelgan. Bugungi kunda har ikki tilning global ta'lim maydonida ahamiyati yuqori bo'lib, turli sohalarda ularni bilish katta imkoniyatlar yaratadi.

1. Nemis tilining lingvistik xususiyatlari

Nemis tili (Deutsch) hind-yevropa tillari oilasining german guruhiga mansub bo'lib, strukturaviy jihatdan murakkab va qat'iy grammatik qoidalarga asoslanadi.

1.1. Fonetik xususiyatlar

Nemis tili fonetik tizimining asosiy belgilaridan biri — tovushlarning aniq talaffuzi va orfoepiya me'yorlarining qat'iyligi. Undosh tovushlarning portlovchi, sirg'aluvchi va jarangli turlari aniq farqlanadi. Masalan, ch, sch, pf kabi tovush birikmalari nemis tiliga xos bo'lib, talaffuzda alohida e'tibor talab qiladi.

1.2. Morfologik xususiyatlar

Nemis tili flektiv (o'zgaruvchan) tillar sirasiga kiradi.

- Uch jins: maskulin (der), feminin (die), neytar (das);
- To'rt kelishik: nominativ, akkusativ, dativ, genitiv;

•Kuchli va zaif fe'llar: fe'llarning zamon va shaxsga ko'ra o'zgarishi murakkab tizimga ega;

•Qat'iy artikl tizimi: ma'lum va noma'lum artikllar grammatik rol o'ynaydi.

Nemis morfologiyasi fikrni aniq va mantiqiy ifodalashga yordam beradi.

1.3. Sintaktik xususiyatlar

Nemis tilida V2 qonuni asosiy gaplarda kesimning doimo ikkinchi o'rinda kelishini belgilaydi. Qo'shma gaplarda esa fe'l ko'pincha oxirga suriladi. So'z tartibining qat'iyligi tilning mantiqiy tuzilishini shakllantiradi.

2. Rus tilining lingvistik xususiyatlari

Rus tili sharqiy slavyan tillari guruhiga mansub bo'lib, fonetik, morfologik va sintaktik jihatdan boy tizimga ega.

2.1. Fonetik tizim

Rus tilining fonologik tizimi undoshlarning yumshoq va qattiq talaffuzi, urg'uning o'zgaruvchanligi va unli tovushlarning keng qamrovi bilan ajralib turadi. Urg'uning o'rni so'z ma'nosini o'zgartirishi mumkin.

2.2. Morfologik tizim

Rus tili o'zgaruvchan morfologiyaga ega bo'lib, quyidagi xususiyatlarga ega:

•Olti kelishik: imenitelniy, rodtelniy, datelniy, vinitelniy, tvoritelniy, predlojniy;

•Son, zamon, nisbat: fe'llarning vid (tugallangan / tugallanmagan) kategoriyasi tilning asosiy belgilaridan;

•Fe'llarning juda ko'p shakllari: sifatdosh, gerundiy, harakatning davomiyligi va bo'linuvchanligi kabi xususiyatlar mavjud.

2.3. Sintaksis

Rus tilida so'z tartibi nisbatan erkin bo'lib, gapning mantiqiy urg'usiga qarab o'zgarishi mumkin. Bu esa badiiy adabiyotda stilistik boylikni oshiradi.

3. Nemis va rus tillarining lingvistik jihatdan solishtirilishi

Nemis va rus tillari o'zaro turlicha tillar bo'lsada, ayrim umumiy va farqli jihatlari mavjud.

3.1. O'xshashliklar

•Ikkisi ham flektiv tillar, ya'ni so'z o'zagi o'zgaradi.

•Murakkab fe'l tizimi mavjud.

•O'quvchilar uchun fonetika va grammatikada ma'lum qiyinchiliklar tug'diradi.

•Boy leksik qatlam, ilmiy va adabiy matnlar uchun keng imkoniyat.

3.2. Farqlar

•Nemis tili qat'iy yozuv va sintaksisga ega; rus tilida tartib nisbatan erkin.

•Rus tilida urg'u o'zgaruvchan, nemis tilida esa barqarorroq.

•Nemis tili Yevropa tillari bilan yaqin; rus tili slavyan ildizlarga ega.

•Nemis tilida artikl bor, rus tilida esa yo'q.

4. Madaniy ahamiyati

4.1. Nemis tilining madaniy roli

Nemis tili jahon falsafasi, adabiyoti, klassik musiqasi va ilm-fanida katta iz qoldirgan:

- Kant, Hegel, Nietzsche, Goethe, Schiller
 - Beethoven, Bach, Mozart
 - Yevropaning ilmiy nashrlarining katta qismi nemis tilida yaratilgan
- Nemis madaniyati an'anaviy tartib, mantiq va intizom bilan ajralib turadi.

4.2. Rus tilining madaniy roli

Rus tili jahon adabiyoti va san'atida alohida o'rin egallaydi:

- Tolstoy, Dostoyevskiy, Chexov, Pushkin
 - Tchaikovskiy, Raxmaninov, Stravinskiy
 - Rus madaniy an'analari boy folklor, teatr, kino va tarixiy meros bilan mashhur
- Uning madaniy salohiyati dunyo bo'ylab millionlab o'quvchilarni o'ziga jalb qiladi.

5. Nemis va rus tillarining zamonaviy ta'limdagi o'rne

5.1. Nemis tili ta'lim tizimida

Bugungi kunda nemis tili:

- Yevropa oliy ta'limida ikkinchi eng ko'p o'rganiladigan til;
- Germaniyada bepul yoki arzon ta'lim imkoniyatlari tufayli juda ommabop;
- Muhandislik, IT, tibbiyot, energetika sohalarida muhim tilga aylangan.

DAAD, Erasmus+ kabi dasturlar nemis tilining ta'limdagi nufuzini yanada oshiradi.

5.2. Rus tili ta'lim tizimida

Rus tili Markaziy Osiyo, Kavkaz va Sharqiy Yevropada keng qo'llanadi. Bugun ham u:

- muhandislik, tibbiyot, texnika adabiyotlarining asosiy tililaridan biri;
- Rossiya universitetlarining xalqaro dasturlari orqali faol o'rgatiladi;
- o'zbek maktablari va oliy ta'lim muassasalarida talab yuqori.

5.3. O'zbekiston ta'lim tizimida

O'zbekiston ta'lim tizimida ham ikkala tilga doimiy ehtiyoj mavjud:

•Nemis tili ko'proq xalqaro dasturlar, turizm va Yevropa bozoriga kirish uchun o'rganilmoqda.

•Rus tili ko'p yillardan beri ilmiy va texnik resurslarga kirish imkonini beruvchi til sifatida qo'llanadi.

Bugungi kunda o'zbek yoshlarining har ikki tilni o'rganishga bo'lgan qiziqishi ortib bormoqda.

Xulosa

Nemis va rus tillari o'zining tarixiy ildizlari, lingvistik tizimi, madaniy merosi va zamonaviy ta'limdagi ahamiyati bilan jahon ilmiy-madaniy makonida muhim o'rin egallaydi. Ularning o'rganilishi talabalarga:

- global ta'lim va ish bozoriga kirish;
- ilmiy manbalardan foydalanish;

- madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish;
- shaxsiy va kasbiy salohiyatni oshirish imkonini beradi.

Shunday qilib, nemis va rus tillarini chuqur o'rganish nafaqat til kompetensiyasini, balki yoshlarning intellektual salohiyatini, madaniy dunyoqarashini va kasbiy raqobatbardoshligini oshiradigan omil sifatida namoyon bo'ladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- 1.Crystal D. Language and the Globalization. Cambridge University Press, 2019.
- 2.Ammon U. Die internationale Stellung der deutschen Sprache. De Gruyter, 2016.
- 3.Brubaker R. Nationalism and Language in Europe. Harvard University Press, 2020.
- 4.Pavlenko A. Russian Language in the Global Context. Routledge, 2018.